

Stručni članak

UDK 257:37.014.52] (100-775)

UDK 37.014.52:257] (100-775)

JOSIP STANIĆ

Pravno i organizacijsko
ustrojstvo
školskog vjeronauka
u zapadnim zemljama (nastavak)

3. ROMANSKE ZEMLJE

3.1. Brazil

“Religijska nastava u školama uvijek je bila dio pastoralnog planiranja bilo na nacionalnom bilo na pokrajinskom i biskupijskom planu. Sadašnji zakon o nastavi određuje da je ‘religijska nastava neobvezan predmet koji obuhvaća dva sata tjedno u službenim školama I i II stupnja’. Počevši od 1973. CNBB promiče nacionalne i regionalne susrete, kao što su tečajevi osuvremenjivanja, s ciljem da pripravi profesore za religijsku nastavu. Sada se nastoje bolje razjasniti narav religijske nastave i pronaći načini suradnje s drugim kršćanskim crkvama. U *katoličkim školama*, koje su danas otvorene svima, problematika religijske nastave istovjetna je onoj u državnim školama. U međuvremenu u tim školama nastaju, kao odgojne zajednice, organizacije mladih i adolescenata, koje teže produbljivanju kršćanske poruke te omogućavaju iskustva Crkve, kako bi se mogli uključiti u obitelj, župu i društvo.

Poseban je dio evangelizacije i kateheza *Kampanja bratstva*, koju promiče CNBB i koja se svake godine za vrijeme korizme slavi u župama, malim zajednicama, školama i obiteljima. Još od svoga ustanovljenja 1963. godine *Kampanja bratstva* pomaže brazilskom narodu da shvati Božju poruku-poziv na obraćenje, poruku koja se treba očitovati u služenju bližnjemu, posebno najpotrebnijem. Pomagala, koja priređuje nacionalna ekipa, obnavljaju se svake godine, prema izabranoj temi i prilagođena su različitim tipovima kateheze, a nastoji ih se i djelotvorno proširiti u sredstvima društvenog priopćavanja.”¹⁸

3.2. Čile

“Hermogenes de la Cerada, ravnatelj-utemeljitelj Katehetskog odsjeka u Santiagu (1926), animirao je Nacionalno tajništvo katoličke akcije (1933-1959). Mjesečnim časopisom ‘Sed Catequistas’ (1935-1964) širio je münhensku metodu. Hogar Catequistico (1935) pripravlja profesore religije za škole prvoga stupnja i župe. U školi postoje satovi religije sve do devete godine školovanja. Roditelji mogu zahtijevati izuzeće svoje djece. Program, koji je odobrila vlada (1948), obuhvaća sadržaje, djelatnosti i ostvarenja. Biskupska konferencija Čilea objavila je *Catecismo Elemental* za učenike od četvrte do šeste godine školovanja (1950) i *Catecismo Curso Medio* za učenike od sedme do devete godine (1952), te je tako preusmjerila zalaganje učitelja na brigu oko učenikova učenja napamet, zanemarujući njihov osobni odgoj i obrazovanje.

Biskupska konferencija Čilea (1960) utemeljila je kao svoje tijelo Nacionalni katehetski ured (Oficina Nacional de Catequesis = ONAC). Umjesto velikih nacionalnih kongresa (1938, 1943, 1953) organizirala je sa stručnjacima studijske susrete, želeći premisliti katehetsku stvarnost. Zahtijevala je profesorsko zvanje od onih koji su poučavali religiju u školama drugog stupnja. (...)

Pod vodstvom Joaquina Mattea (1961-1973) ONAC širi katehetsku obnovu, koju su promicali međunarodni katehetski tjedni, II. vatikanski sabor i Medellin, uz pomoć ICLA (Instituto Catequistico Latinoamericano), tada sa sjedištem u Santiagu. *Catecismo Basico del Episcopado Chileno* autorima priručnika nudi teološka usmjerenja (1964). Programi religije koje je odobrila vlada (1963, 1973) promiču praksu vjere, ljubavi i pravde u vezi s

intelektualnim nemirima adolescenata. *Lineas Generales para la Catequesis en Chile* (1974) objedinjuju načela već od početnih tečajeva za vjeroučitelje.

(...) ONAC, pod vodstvom Enriqua Garcie, FSC, organizira odgoj vjeroučitelja, na temelju iskustava izrađujući i šireći *Guiones del Formador* s ciljevima, sadržajem, djelatnostima i shemama za vrednovanje. Biskupijske ekipe organiziraju tečajeve koji traju od 30 do 50 sati na tri razine: osnovnoj (mladi i odrasli), specijaliziranoj (u školskoj metodologiji, društvenoj katehezi ili pak kao priprava za određeni sakrament) te za usavršavanje (evangelizacijska komunikacija u grupama, dinamika grupe i zajednice, sociologija za evangelizaciju, antropologija za apostolsko osoblje, povijest spasenja, kristologija...). Stvara i obnavlja audiovizualni materijal. Uređuje katehetsku rubriku mjesečnika, što ga BKČ izdaje pod naslovom 'Servicio' (1976).

CEEC (Centro de Estudios y Experiencias Catequisticas) izdavao je tromjesečni časopis 'Noticia' (1973-1980) za školsku katehezu. Taj centar, kojim je upravljao Mario Borello, SDB, priredio je kateheze za četiri godine srednje škole, induktivne, žive, biblijske i društvene naravi, govorom koji je bliz adolescentima.

La Serena (1975) i Talca (1978) uz redovne šire i dopisne tečajeve, koji su pripremali nastavnike religije za osnovnu školu."¹⁹

19 E. GARCIA, Čile, u: M. PRANJIC (ur.)... 121-123.

- 20 G. ADLER, *Francuska*, u: M. PRANJIC (ur.)... 195-198.
21 Usp. D. SALIN, *Un enseignement religieux a l'ecole?*, Etudes, tome 370/4(1989), n. 3704, 529-539.

3.3. Francuska

“Za razliku od drugih europskih zemalja, francuska nam slika pruža dvije bitne značajke koje određuju specifičan katehetski način postupanja. Nakon odjeljivanja Crkve od države, Crkva je bila prisiljena misliti prije svega na katehetsku organizaciju i osoblje župnog tipa. Religijska nastava doista je moguća u slobodnim (katoličkim) školama i u javnim školama pokrajine Alsace-Lorraine, ali ne u javnim državnim školama.”²⁰

Na temelju istraživanja što ga je proveo časopis *Le Monde de l'education* 1991. godine ustanovljeno je da je 59% Francuza sklonu uvođenju neke vrsti nastave povijesti religija u državne škole. U tome se slažu sve grupe: dobne, spolne, one koje pripadaju raznim profesijama, vjerske i političke. Predmet takve vrsti bila bi u tome da odgaja mlade za više razumijevanja i tolerancije među vjerskim grupama. Sličan rezultat donosi i službeni izvještaj upućen državnom ministru odgoja, gdje se zagovara ponuda takve nastave povijesti religija u javnim francuskim školama pretežno zbog kulturnih motiva. Iz mnogih otkrića i razmišljanja javlja se pitanje: kako je moguće studirati francusku književnost i povijest bez poznavanja kulturnog utjecaja velikih religija? S različitih gledišta treba konstatirati veliko vjersko neznanje današnjih mladih Francuza, uzevši u obzir slabu ili nikakvu efikasnost vjerskog odgoja u obitelji ili isto tako neefikasno pohađanje tradicionalnog katekizma. S druge strane, ponovni interes za vjeru u školi ne zahvaća niti najmanje vrijednost, općenito prihvaćenu, samog laiciteta. Štoviše, upravo laičnosti vlastita želja da se dramalizira problem i da se obnovi dužna pažnja povijesnim i kulturnim izražajima religije. Zatim postoje različite ponude koje se odnose na mogućnost uključivanja religije među školske predmete, na konkretan program takve pouke i na pripremu odgovarajućih učitelja.

Nakon stoljetnog tvrdog antiklerikalnog laicizma, koji je isključivao religiju iz škole, vjerska nepismenost Francuza počinje izgleda stvarati probleme i tjera na diskusiju. Neka istraživanja (kao ono 1989. godine) dokumentiraju da Francuzi počinju misliti drukčije i da je potreba za nekom vrsti religijske nastave u školi stvaran problem. Čak i ponetko s laičke strane ukazuje (1986) na vjersku nekulturu učenika: čitava područja francuske povijesti i književnosti izmiču njihovu shvaćanju (kulturni je identitet u igri). Način na koji se ostvarilo odvajanje Crkve od države na početku stoljeća povijesno je prevladan (antiklerikalni laicitet je preživio sebe sama) i u traženju je novog identiteta... Ne treba olako stvarati iluzije glede mogućnosti školske religijske nastave. Nije to povratak u zlatni period (što je s druge strane mitiziranje, jer je samo mali postotak Francuza pohađao školu drugog stupnja). Škola može prenijeti samo vjersko znanje (jako siromašno u odnosu na vjersku stvarnost), a sigurno neće vratiti župsku civilizaciju što je nekad postojala. Potpuno je beskorisna religijska nastava kao pouka o velikim svjetskim religijama (vjerski voaje-rizam).

Kršćanstvo nije kulturna tradicija kao druge uz nju. Kulturni stav prema vjeri ne zadovoljava, jer se vjera ne identificira ni s jednom kulturom.

Ipak nešto treba učiniti da bi se posredovalo u stvarnom problemu. Nastaviti tretirati religiju kao tabu oblik je neznanja neprihvatljiv u današnjem svijetu.²¹

3.4. Italija

“Na prvi je pogled kateheza (ovdje pod katehezom podrazumijevamo sve pastoralne pothvate povezane s evangelizacijom) 1945. godine u Italiji

sličila katastrofalnoj situaciji rata, koji se završavao. Katehetska djelatnost je, osim rijetkih slučajeva, sasvim ostavljena pojedinačnom poduzetništvu pojedinih župa, biskupija i istraživačkih grupa. (...) Religijska nastava u školama često se smatra zamjenom za župnu katehezu, čime se stvara zbrka između školskog poučavanja i odgoja u vjeri, a usto lagodnim i providonosnim sredstvom za uzdržavanje svećenstva, bez prevelike brige za prikladnost nastavnika.

Na gotovo početničkoj razini javljali su se prvi pokušaji novoga govora pomoću slika: ilustracije, prizori u obliku stripa, 'dijafilmovi' u crno-bijeloj tehnici. Dašak nešto manje individualizma uvode 'kampanje' Katoličke akcije: 'Živjeti krštenje', 'Živjeti potvrdu', 'Čisti i jaki' itd. Poslužile su i da se prevlada strogi shematizam upotrebljivanih katekizama, okupljajući sadržaje i pitanja oko 'središta zanimanja'. Taj je pojam uvela pedagoška grupa Katoličkog sveučilišta kako bi proširila aktivne metode Decrolya i Ferriera u religijskoj nastavi. Nerazumijevanje nekih odgovornih zapriječilo je pothvat (1944), ali je grupa Braće kršćanskih škola, okupljena oko časopisa 'Sussidi per la Catechesi' (1936-1977), primijenila njihove metode i proširila ih na raznim područjima.

Salezijanska družba surađivala je pri osnivanju časopisa 'Catechesi' (1932) i na svom Filozofskom fakultetu otvorila Pedagoški institut sa specijalizacijom u katehatici, te započela ozbiljna istraživanja na katehet-skom polju (1954. pojavio se časopis 'Orientamenti Pedagogici') (...)

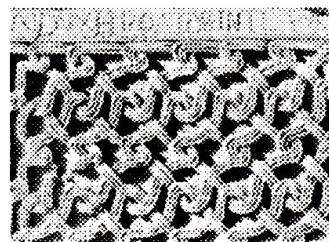
Na planu religijske nastave u školi postoji međutim inflacija tekstova o religiji. Nažalost, kvaliteta je gotovo uvijek osrednja: nametanje i kontrola previše krutog programa, zavist izdavača koji radije izabiru lak uspjeh među nastavnicima kojima odgovara ponavljanje i koji su slabo pripremljeni, gotovo apsolutni nedostatak istraživanja i valjanog eksperimentiranja. Već tu se postavljaju oni opasni izazivači vrenja koji će izazvati krizu 1968. godine. Talijansko objavljivanje katekizma njemačkih biskupa nije moglo na to utjecati, jer su sadržaje brzo nadišli dokumenti II. vatikanskog sabora. (...)

Desetljeće II. vatikanskog sabora je razdoblje proturječja. Prvi je dio življen u velikoj radosti, drugi u tjeskobi osporavanja.

To je trenutak ekonomskog 'buma', potrošačke groznice, širenja televizije. (...) Ekonomsko blagostanje potpomaže izlaske krajem tjedna i strahovito ograničava pastoral vezan uz nedjelje i blagdane. Migracija iz siromašnijih pokrajina prema sjevernom industrijskom trokutu utječe na to da se gubi religijska kultura i predaja, bez integriranja u one koje postoje u krajevima u koje se dolazi. Širenje obvezatnoga osmogodišnjeg školovanja ("Scuola media", novi programi iz 1962. godine) i srednjih škola (novi programi religijskog obrazovanja iz 1967. godine izolirani od konteksta) nameće pronalaženje novih nastavnika i osposobljavanje starih, upravo u trenutku krize omladine koja će najviše pogoditi mlade kršćanskog podrijetla. U velikim gradovima mnogi su nastavnici, skloni novim ideologijama, neprijateljski raspoloženi prema religijskoj nastavi.

(...) Usred te oluje pojavljuje se (1970) prvi svezak novog katekizma - *Il rinnovamento della catechesi*, koji su gotovo jednodušno odobrili talijanski biskupi. (...) Svi shvaćaju da nije bila riječ samo o tome da se pregledaju neki sadržaji, nego da se - prema uputama Sabora - načini mnogo dublje i korjenitije obraćanje.

- Prvo razbistrivanje bilo je u pojmu same kateheze, koja je od jednostavnog 'nauka' prešla na traženje trajnog odgoja prema kršćanskoj zrelosti, shvaćenoj kao integracija vjere i života.

- Nakon toga slijedi razlučivanje odnosa između kateheze i teologije. Teološki fakulteti, koji su se na početku sastavljanja katekizma radije izvlačili, nakon toga su sudjelovali na različitim susretima (...) da bi produčili predmet (...). To je poslužilo i za razjašnjavanje djelatnosti mnogih grupa za biblijska istraživanja, teoloških škola za laike (...) koje su služile najrazličitijim ciljevima.

- Počevši od br. 154-155 RdC tražilo se i specifično obilježje za religijsku nastavu u školi u usporedbi s katehetskima odgojem u crkvenoj zajednici. Posebni *Naputak o poučavanju religije u školi*, koji je razaslao NKU, potaknuo je razmišljanje u kojem je velik udio imao časopis "Religione e Scuola", utemeljen 1972. godine. No mnogi umiješani čimbenici nisu našli sigurnu ravnotežu, čak niti nakon novog konkordata (1984). Čini se da se konačno odustalo od ideje da se religijska nastava u školi stavi u nadležnost crkvene zajednice. I imenovanje vrlo brojnih laika za religijsku nastavu (u nekim velikim gradovima ima ih više od 40%) pridonijelo je da se problem promatra s posve novog gledišta.

(...) Mnogi susreti i tečajevi za predstavljanje svezaka novog katekizma te škole za odgoj vjeroučitelja, izišli su ususret zahtjevu laika koji su se željeli osposobiti na tom polju: neočekivan odaziv 200.000 vjeroučitelja dobrovoljaca, a možda i više.

Današnji problemi. Ovo desetljeće počinje u znaku manjeg oduševljenja, ali veće svijesti. Desetljeće dokumenta o obnovi kateheze *Rinnovamento della Catechesi* dalo je priliku za prve zaključne račune, predstavljajući ga kao "Katehetski program talijanske Crkve". Široko zasnovana istraživanja (o religioznosti Talijana - Burgalassi; o religijskoj nastavi u školi - Milanesi; o vjeroučiteljima - UPS; o katehezi odraslih - Milano) pokazuju pomak od zauzetosti pojedinaca prema uključivanju zajednica, kao i od pretežne kateheze uvođenja u kršćanstvo na katehezu obitelji i odraslih.

Međutim, ostala su otvorena vrlo važna pitanja:

- Odnos kateheza-zajednica, što ga predlaže pastoralni program CEI ("Zajedništvo i zajednica", 1981; "Euharistija, zajedništvo i zajednica", 1983), uključuje osjetljive probleme povezanosti s liturgijom i drugim oblicima pastoralne djelatnosti.

- Provjera eksperimentiranja s novim katekizmima postavlja pitanja o upotrijebljenoj 'literarnoj vrsti', o samom pojmu 'eksperimentiranja' te o slaganju metodologije i sadržaja, što nije uvijek poštovano.

- Odnos kateheza-kultura bio je jedva dirnut, a obuhvaća sva pitanja o politici, radu, obiteljskom moralu, tehnologiji. Kao važni su problemi predstavljeni položaj žena, istraživanja o miru, svijet onih koji su na rubu.

- Temeljito istraživanje kršćanske zrelosti i putova za njezino postizanje.

- Ustrojstvo religijske nastave u školi i nužni dogovori između CEI i školskih vlasti.²²

Već u 19. st. javili su se pokušaji izbacivanja religijske nastave iz škole, zamjene s materijom na temu 'obveze čovjeka i građanina' ili uvođenja dvaju nastavnika (dvostruki kolosijek) organiziranih s respektom od Crkve i države.

Početkom 20. st. pojavili su se začeci jasnijeg razlikovanja 'kateheze' i religijske kulture, a pojavio se i prijedlog da se ukloni konfesionalno poučavanje iz osnovnih škola, dok se u razrede škola drugog stupnja i na sveučilišta želio uvesti tečaj 'religijske kulture'. Bilo je mnogo borbe za 'punu fakultativnost' religijske nastave.

La Riforma Gentile (1923) ponovno nudi kršćansku doktrinu "kao temelj i krunu osnovne pouke svakog stupnja". Konkordat iz 1929 (Patti

Lateranensi) proširuje ovo shvaćanje religijske nastave i na škole drugog stupnja (scuola secondaria).

U ustavnoj diskusiji (1946) opredijelilo se za uvođenje dogovora (Patti Lateranensi) u talijanski Ustav. Formula "temelj i kruna" napuštena je prvi put 1969. godine u **Odgojnim uputama** za prve razrede državne osnovne škole (scuola materna).

U reformama strukture i programa 1970. godine nastavlja se priznavati "specifični i originalni" doprinos religijskog odgoja. Javlja se i hipoteza "dvostrukog kolosijeka" i ona o religijskoj nastavi raspodijeljenoj u drugo školsko gradivo.

U reviziji Konkordata (1977-1984) pæriznaje se vrijednost religijske kulture, a država osigurava katoličku religijsku pouku (fakultativnu).²³

3.5. Portugal

"Crkva u Portugalu učinila je znatan napor kako bi škola bila mjesto evangelizacije i produblivanja vjere za nove naraštaje, napose posredstvom poučavanja religije i katoličkog morala (religijska nastava).

- *Pravni položaj i školska organizacija*. Religijska nastava se izvodi u javnim školama snagom konkordata između Portugala i Svete Stolice

23 Usp. E. BERTTURINI, *L'insegnamento della religione in Italia dall'unità a oggi*, *Aggiornamenti sociali* 39(1988)5, 335-350.

(1940), potvrđenog dodatnim protokolom 1975. godine. Sažimajući važeće zakonodavstvo, zakonski dekret 323/83 od 5. srpnja 1983. utvrđuje sljedeća glavna načela: a) Usmjerenje predmeta (programi, tekstovi te odgoj i obrazovanje nastavnika) u isključivoj je nadležnosti Crkve. b) Poučavanje je u obliku kurikuluma, jedan sat tjedno, u školama prvog pripravnog (usp. Portaria 1077/80) i drugog stupnja te u školama za odgoj i obrazovanje nastavnika prvog i srednjeg stupnja. Poučavaju se učenici čiji se roditelji i staratelji ili oni sami, ako su navršili 16 godina, nastavi ne protive. Ocjena ne može nikad imati negativan učinak na prijelaz u viši razred.

- *Ciljevi i ideje o školskoj religijskoj nastavi* u novijem razdoblju. Postignut je određen razvoj u poimanju i ostvarivanju ciljeva religijske nastave: u početku je religijska nastava predstavljala oblik kateheze sličan župnom, štoviše često se izvodila umjesto njega. Zatim je, napose u nekim sredinama, postala prostor ljudskog odgoja promatran u svjetlu kršćanske vjere. Konačno se došlo do sažetka koji je u osnovi današnjih programa i tekstova za poučavanje. Biskupska komisija za kršćanski odgoj ovako sažima to novo viđenje u Pastoralnom naputku od 2. lipnja 1980: 'Religijska nastava ne smjera izravno k sustavnoj katehezi. Njezina je svrha nadasve da kršćanskom porukom osvjetli otkrića o čovjeku, životu i svijetu, do kojih učenici dolaze posredstvom raznih znanosti, te da tako pruži sintezu između vjere i kulture, između vjere i života. Treba olakšati bolje vrednovanje moralnih vrednota i probuditi veću svijest i zalaganje u promicanju skladnijeg i bratskijeg društva.' Iste su godine biskupi odredili da programi religijske nastave trebaju obuhvaćati 'temeljne točke kršćanskog otajstva, moralne vrednote koje iz toga proizlaze i kršćanske perspektive bilo o temeljnim pitanjima o kojima se raspravlja u raznim predmetima bilo o događajima koji se izbližega odnose na život učenika'.

Organizacija kateheze. (...) Nacionalno tajništvo za kršćanski odgoj (SNEC), što su ga biskupi osnovali u prosincu 1980, jest izvršni organ biskupske komisije za poticanje i usklađivanje odgoja vjere u raznim sredinama i dobima. SNEC obuhvaća 5 odjela: djetinjstvo i adolescencija, mladost, odrasli, crkveno poučavanje u (javnim) školama i katolička škola. Nacionalna tajništva koja su dotad postojala postala su tako specijalizirani odjeli novoga ujedinjenog tajništva."²⁴

3.6. Španjolska

"Još od pojave škole, španjolska je Crkva smatrala religijsku nastavu važnim sredstvom odgoja u vjeri. U posljednjih 40 godina religijska nastava imala je dva različita razdoblja omeđena Ustavom iz 1978. i Sporazumom između Sv. Stolice i španjolske države iz 1979. o poučavanju i kulturnim problemima.

- Da bi otklonio nedostatke prethodnog načina odgoja, *Opći zakon o odgoju i obrazovanju* (1970) zahtijevao je opću, raščlanjenu i postupnu obnovu, utemeljenu na slobodi, jednakosti, besplatnosti i na najnovijim pedagoškim dostignućima. Zakon jamči obvezatnu religijsku nastavu i pastoralno djelovanje. Kršćansko prožimanje *Općeg zakona o odgoju i obrazovanju* i učvršćenje religijske nastave duguje se, velikim dijelom, izjavi CEEC-a *La Iglesia y la Educacion en Espana, hoy* (1969). Unatoč tome, počevši od političkog prijelaza 1975. godine, izlazi na svjetlo zahtjev, koji potječe iz šezdesetih godina, za *religioznom slobodom*, napose na višim i sveučilišnim razinama.

- Ta sloboda dolazi sa sporazumom iz 1979. U nesveučilišnim centrima i u sveučilišnim nastavničkim školama (EE.UU.P) religijska nastava je *redovit i obvezatan* predmet za sve škole, ali ne za sve učenike, budući da se poštuje religiozna sloboda. U nesveučilišnim centrima izbjegavat će se diskriminacija onih koji ne pohađaju religijsku nastavu; stoga se u višoj srednjoj školi (BUP) i u školama za stručnu izobrazbu (FP) uvodi, kao mogući izbor, etika. U javnim sveučilišnim centrima religijska nastava može biti izborni predmet i mogu se organizirati centri za teološke studije. Dopunsko nastavničko osoblje predlaže biskup među mjerodavnim osobama, a plaća država. Danas je ta naknada različita na predškolskoj razini i na razini osnovne škole, te na razini BUP-FP i u EE.UU.P., jer još nije potpisan predviđeni dogovor. Crkva ide za tim da od religijske nastave načini 'laičku službu'.

Ciljevi i poimanje religijske nastave. Prije II. vatikanskog sabora, religijska nastava se usredotočivala na izlaganje kršćanskog nauka kao sažete teologije, s ciljem da se promiče pravovjere i primijenjeni moral. S *katehetskom obnovom* - kerigmatskom i antropološkom - religija postaje *religiozni odgoj i obrazovanje* ili 'školska kateheza', u nastojanju da se ostvari dozrijevanje cjelovite vjere učenika. Skupine nastavnika prigovaraju toj zbrci između religijske nastave i kateheze. Godine 1979. CEEC, dokumentom *Orientaciones pastorales sobre la Enseñanza Religiosa Escolar*, razbistruje situaciju i predstavlja religijsku nastavu kao *školski, redovit, vjeroispovjesni, crkveni* predmet i 'sažetak vjere i kulture'. Dokument međutim ostavlja pitanje otvorenim i potiče stručnjake da nastave istraživanje.²⁵

Legalno, stanje religijske nastave u javnim školama je dobro: ona je predviđena kao redovito gradivo, s najmanje dva školska sata tjedno, izborna u odnosu na etiku. Međutim, situacija je ustvari drukčija: s jedne strane treba konstatirati da zakon djelomično ne poštuje odgovorni političari i oni koji su zaduženi za školstvo, a s druge je vidljiv pad pridavanja važnosti školskoj religijskoj nastavi. Dokaz tomu je smanjenje, iako neznatno, postotka onih koji izabiru religiju, posebno u državnim školama.

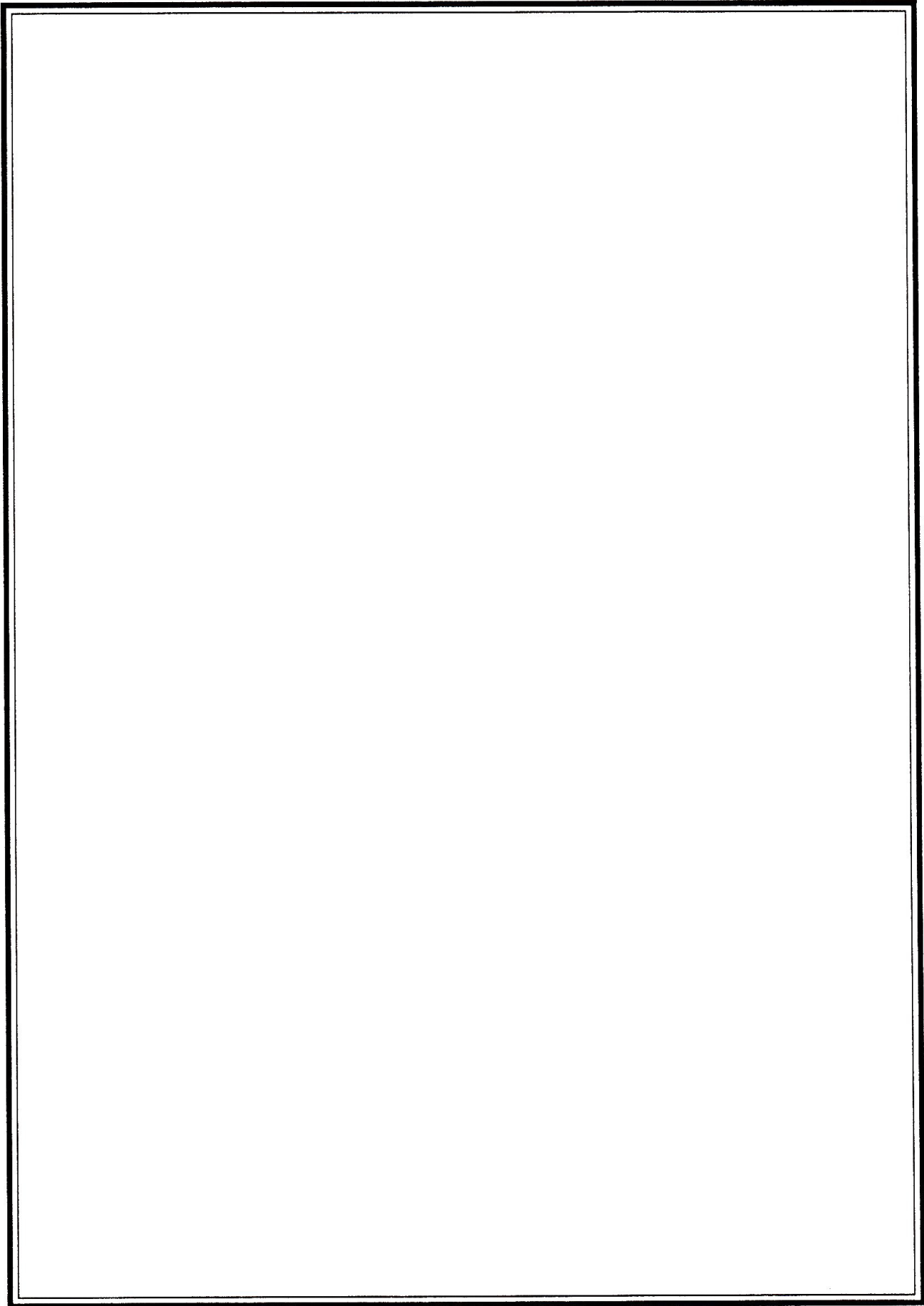
Što se tiče javnog mnijenja o religijskoj nastavi u Španjolskoj, čini se da je tema religijske nastave jako vezana uz problem slobode poučavanja i obrane katoličke škole. Ova posljednja je ustvari imala i još uvijek ima velik udio u formaciji uglednih osoba i stoga još uvijek zadržava visok nivo uvažavanja. S druge strane, proces sekularizacije postupno vodi prema marginalizaciji katoličke kulture. Za religijsku nastavu postoji relevantni društveni interes, ali političko oblikovanje rađa problemima i stoga što su najvrednije snage katoličkog svijeta koncentrirane na rad unutar katoličke škole.

Što se tiče političkog odnosa prema religijskoj nastavi u javnoj školi, uočljiva su dva problema koja se ukrštaju: a) konflikt 'javna-privatna škola', i b) tema: 'religijska nastava' u državnoj školi. Ova dva problema se ukrštaju jer se ne podudaraju odnosni čimbenici. Budući da u Španjolskoj ustvari ne postoji jasna subkulturalna diferencijacija između katoličkog i laičkog (područja) svijeta, javlja se određena dvostrukost: dok se s jedne strane brani religijska nastava, u isto se vrijeme bira politička stranka koja u stvarnosti nastoji onemogućiti njeno izvođenje.²⁶

Globalni pogled na španjolsku kulturu danas omogućuje da se otkriju brojne zabrinjavajuće činjenice: ovo nije vrijeme posebne kulturne snage; usprkos demokratskom razvoju nad kulturom u nekim određenim aspektima dominira politički partikularizam; skrivaju se ili zanemaruju temeljni korijeni ljudskog duha i postojanja; manjka snaga koja bi ujedinjavala, a

25 V.M. PEDROSA ARES, *Španjolska*, u: M. PRANJIĆ (ur.)... 737-740.

26 Usp. R. LOPEZ PINTOR, *Esenanza religiosa y ensenanza de la religion en la opinion publica espanola*, Sal Terrae 75(1987)3, 211-217.

preferiraju se i izabiru parcijalni i ideološki aspekti; tri činjenice potiču na razmišljanje - buđenje interesa masa za vlastitu povijesnu sudbinu, pobuna mladih i pobuna žena (činjenice koje mnogo kazuju o neprocjenjivim posljedicama i za život Crkve).

Nasuprot ovom zahtjevnom kulturnom izazovu, pouka religije u školi nalazi se pred dužnošću da produbi i riješi nemali broj velikih problema: ponovno promišljanje teoretskih i povijesnih temelja vlastite prisutnosti u školskoj izobrazbi; pojašnjavanje vlastitih sadržaja, u dostojnoj i uvjerljivoj kulturnoj formi; osobna i profesionalna kvalifikacija vjeroučitelja; ogromna odgovornost Crkve da pride školskoj mladeži gotovo u njenom totalitetu; garancija udruženja vjeroučitelja koji ne samo da prenose, nego i promišljaju vjeru; uključivanje vjeroučitelja u crkvenu stvarnost. Vjerska je pouka velika povijesna mogućnost, ali je i rizik i opasnost. Radi se o tome da treba vidjeti da li ćemo uspjeti učvrstiti vjeru unatoč krizi ili će i religijska nastava postati čimbenik koji ju produbljuje.²⁷

Sukladno s razvojem španjolskog društva posljednjih pedeset godina religijska nastava poznaje najmanje tri razdoblja.

1. U Frankovoj epohi (1936-1975) religijska nastava bila je zagarantirana Konkordatom sa Svetom Stolicom i uključena u kontekst katolicizma kao državne religije. Čitav školski odgoj morao je biti prožet katoličkim principima. Religijska nastava svakako je bila redovit i obvezatan predmet za sve (s mogućnošću da nekatolici traže izuzeće). Sedamdesetih godina Crkva se distancirala od frankizma i rigoroznog nacionalkatolicizma. Religijska nastava je od strane Crkve shvaćena kao normalna posljedica evangelizacijske misije i smatrana je bitno pastoralnom i katehetskom djelatnošću. Organizacija religijske nastave je bila u isključivoj kompetenciji Crkve.

2. U razdoblju demokratskog sustava (1975) prelazi se s Konkordata na neke djelomične dogovore između države i Svete Stolice. Religijska nastava ozakonjuje se s pravom roditelja na vjersku slobodu. Pedagoško utemeljenje zamjenjuje teološko. Religijska nastava ima isti nivo kao i drugo gradivo. Nije obvezatna, ali se garantira pravo na nju. Programe i vjeroučitelje potvrđuje zajednički dogovor države i Crkve. Sadržaji religijske nastave iznad svega se odnose na probleme smisla života i dijaloga između vjere i kulture. Njena izvedba treba biti interdisciplinarna.

3. Trenutna situacija čini se problematičnom. Obvezatan etički smjer i smjer građanske formacije sveo bi religijsku nastavu na usko opcionalan smjer. Država teži gurnuti religijsku nastavu na rub odgojnog i didaktičkog programiranja u vlastitoj školi.²⁸

Pozivajući se na zakonski plan odgojne reforme (LOG-SE), u fazi diskusije u Španjolskoj, J. M. Margenat formulira u obliku 10 teza konkretne ponude za uvođenje religijske nastave:

1) Različiti su oblici, na europskoj razini, uvođenja religijske nastave u školu. Socijalistička vlada Španjolske teži prema francuskom rješenju, dok je za Španjolsku solidnije rješenje talijanskog tipa.

2) Različite su mogućnosti uvođenja religijske nastave u kurikularne strukture škole: puna i objektivna kurikularnost, ekstrakurikularnost, subjektivna kurikularnost - za one koji biraju religijsku nastavu (To je talijanski model, kako rezultira iz Ustava 1989.).

3) U izboru modela izbjegavaju se rasprave bez pravne i odgojne osnove.

4) Cjelokupno uključivanje, radi punog razvoja ljudske osobnosti, traži religijsku nastavu kurikularne naravi, oblikovanu kao religijska kultura.

27 Usp. O. GONZALES DE CARDENAL, *Hacia donde va la cultura española y dentro de ella la enseñanza escolar*, Actualidad Catequética (1987)131, 167-186.

28 E. ALBERICH, *La enseñanza religiosa escolar en España: Hitos de una evolución*, Orientamenti pedagògics 37(1990)2, 283-295.

5) Školska religijska nastava već ima u izvođenju različite kurikularne i teološke modele koji se brižno ispituju i produbljuju u smjeru konkretnog izbora. Španjolski su se biskupi opredijelili za "kulturnu, vjersku, konfesionalnu" religijsku nastavu, koja je konfesionalna po usmjerenju, a laička po sadržajima i metodologiji.

6) Religijska nastava uvrštena u zajednički kurikulum svih učenika oblikuje se polazeći od socijalno-kulturnog i epistemološkog modela religijske kulture.

7) Zakon mora uvesti, između šeste i osamnaeste godine, zajedničko područje religijske kulture za sve.

8) Crkva bi pridonosila ovoj religijskoj nastavi s osobitom konfesionalnom ponudom katoličke vjerske kulture.

9) Vjeroučitelj katoličke religijske nastave mora biti kao i svi drugi, iako s osobitostima primjerenim njegovoj ulozi.

10) Čitavo društvo je zainteresirano za prisutnost religije u školi. I katoličku zajednicu zanima religijska kultura vjerujućih i nevjerujućih.²⁹

4. ZEMLJE S VIŠE JAKIH NACIONALNIH GRUPA

4.1. Kanada

"Da bi se opisalo stanje, razvoj i obilježja kateheze u Kanadi, valja ukratko prikazati osnovne crte kanadskog društva, koje pretežno određuje život i religijski odgoj tog naroda.

(...) Kanada je podijeljena na 10 autonomnih provincija, od kojih svaka ima isključivo zakonodavstvo na području odgoja. Uz različitost odgojnih sustava postoji kulturna raznolikost prouzrokovana zemljopisnim, etničkim, jezičnim, društvenim, pa i ekonomskim čimbenicima.

Školski sustav svake provincije i kulturna raznolikost čine zajednički pastoral vrlo složenim i s obzirom na katehezu. 'Službena' se dvojezičnost u državi provodi u okviru različitih sporazuma. Frankofono stanovništvo čini većinu u provinciji Quebec. Ostalih devet provincija većinom su englesko govorno područje. One su i pod jakim utjecajem američke kulture.

(...) U dijelu Kanade engleskog govornog područja, dakle u većem dijelu države, kateheza već više desetljeća slijedi načela i praksu koji su na snazi u SAD. Uz iznimku Ontaria i nekih drugih većinom homogenih područja, gdje se katekizam često poučava u školi, kateheza se u anglosaksonskim krajevima Kanade odvija uglavnom po župama i obiteljima.

Zbog vrlo homogenog i većinom katoličkog stanovništva, provincija Quebec još od početka je uspijevala osigurati religijsku nastavu u javnim školama. Te su škole pravno konfesionalne (katoličke ili protestantske). Također zbog francuske i katoličke većine stanovništva Quebeca, biskupi su sve do 1965. imali nadzor nad školom i nad širokim područjem društvenog, ekonomskog i kulturnog života provincije u kojoj je više od sto godina katolička religija imala opći utjecaj.

Počevši od 1948. stupa na snagu novi program za nastavu religije u osnovnim školama. Godine 1951. postaje obvezatan i novi katekizam za djecu. Još od početka pedesetih godina nastoji se u školama drugog stupnja posvuda upotrebljavati niz "Temoins du Christ", objavljen u Belgiji.(...)

(...) Rezultati napora prijašnjih godina postali su vidljiviji oko 1960. Naime više od stotinjak svećenika, redovnika, redovnica i laika završilo je katehetski odgoj i obrazovanje u Europi. Životnost katehetske obnove očitovala se, počevši od tog vremena, ovim obilježjima:

- Brojni tečajevi, predavanja, studijski dani organizirani su po čitavom Quebecu, u početku uz pomoć europskih stručnjaka, zatim pretežno uz suradnju Kanađana koji su diplomirali u europskim centrima(...).

- Centri za katehetski odgoj i obrazovanje nikli su u Ottawi, Montrealu i Quebecu. Mnogi učitelji, posebno za škole drugoga stupnja, mogli su se uvesti u načela katehetske obnove i postati njezinim promicateljima u svojoj sredini.

- Objavljena su kanadska djela, od kojih su neka usredotočena na načela i na odgoj nastavnika (...). Objavljen je i kanadski katehetski časopis "Le Souffle", koji je prestao izlaziti 1975. Prethodio mu je bilten za obavijestiti "Entre nous, catechistes".

- Obnova struktura započela je zahvaljujući poticaju Katehetskog ureda, koji je 1962. postao Katehetski ured Quebeca i kome treba pripisati vodstvo misli, animaciju, izradu pomagala koja su istaknula životnost katehetske obnove u Kanadi.

- Taj široki katehetski pokret obuhvaća umnažanje biskupijskih katehetskih ureda, imenovanje odgovornih za religijsku nastavu u redovničkim kongregacijama i školskim ustanovama, stvaranje mreže za razmjenu informacija i komunikacija, razmjenu iskustava i čvrstu suradnju na crkvenoj razini i na razini školske uprave.

Veliki pravci katehetske obnove u Kanadi.(...) Kanadska katehetska obnova može se uglavnom ovako opisati:

- Naviješta kršćansko otajstvo više kao odnos nego kao *pojam*. Usmjerena je prema odgoju i osobne i zajedničarske molitve.

- Snažno se nadahnjuje *Biblijom* kao povlaštenim izričajem Božje riječi.

- U katehetskom činu želi *ujediniti* doktrinalni, liturgijski i moralni odgoj, slijedeći aktivnu pedagogiju koja računa s osobnim zalaganjem mladih.

- (...) od 1962. označena je jasnim *antropološkim* obilježjem. U početku je taj pristup htio biti teološko opredjeljenje, a ne jednostavno metodološki pristup. To neodlučno stajalište urodilo je mnogim, još uvijek neriješenim, napetostima...

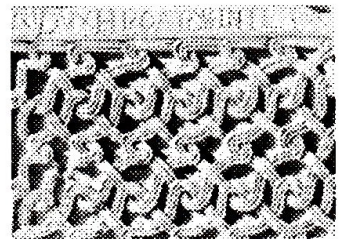
- ... želi se uključiti u zajednički pastoral, zahvaljujući odgojnom nacrtu i pastoralnom animiranju škole te suradnji roditelja i svećenika po župama, posebno u katehizaciji djece.

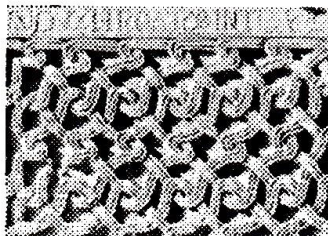
- Katehetski pokret se, barem u prvom desetljeću, dakle sve do 1970, oslanjao na temeljit katehetski *odgoj nastavnika*.

Obostrani utjecaj francuske i engleske sredine. Sve dosad rečeno o obnovi kateheze u Kanadi odnosi se prije svega na situaciju u provinciji Quebec. Međutim, zbog solidarnosti svih biskupa Kanade (...) postupno je došlo do interakcije i suradnje na području kateheze u cijeloj Kanadi.

(...) Godine 1962. osnovan je National Office of Religious Education (NORE), ustanova Kanadske biskupske konferencije sa sjedištem u Ottawi u kojoj su ujedinjena dva odjela za francusko i englesko govorno područje. Posredovanjem NORE-a biskupi engleskoga govornog područja dali su prevesti na engleski francuske priručnike za katehezu djece, upotrebljavane u Quebecu i u drugim sredinama francuskoga govornog područja. Zahvaljujući biskupskoj komisiji za religijski odgoj u cijeloj se državi pojavila trajna sklonost za usklađivanje.

Međutim, u katehizaciji adolescenata i odraslih anglofonske provincije i Quebec nisu upostavili djelotvornu suradnju, posebno zbog različite

društveno-kulturne situacije provincija, koju još više otežava različitost školskih sustava. (...)

Provjera kanadske katehetske obnove. Konferencija kanadskih biskupa okupljenih u Ottawa zatražila je provjeru kateheze. U Kanadi engleskoga govornog područja provjera se odnosila na djela prevedena s francuskoga, na njihov dokritnarni sadržaj, točnije na katehezu na razini osnovne škole sve do druge godine škola drugoga stupnja. Provjera je otkrila da su osporavana pomagala bila u cjelini teološki sigurna. No ta činjenica nije ipak omogućila konačan pristanak.

U Quebecu i drugim sredinama francuskoga govornog područja provjera je imala oblik istraživanja katehetske komunikacije i pedagoških pomagala, koji su se smatrali dijelovima vrlo složenoga pastoralnog i odgojnog čina. To je istraživanje otkrilo, osobito u Quebecu, da postoje brojni problemi općeg pastoralna na području Crkve koja se duboko mijenja, a sve je to podvrgnuto školskom sustavu koji je naglo promijenjen godine 1974.

U međuvremenu je u cijeloj Kanadi zavladao nezadovoljstvo s obzirom na nedostatke u odgoju vjeroučitelja, bilo onih u konfesionalnim školama bilo onih po župama (u sredinama gdje se kateheza ne može organizirati u školi). (...)

Katolička škola pravno postoji još u Quebecu, ali se postupno razvija prema "pluralističkom" uređenju. U Ontariju također postoje katoličke škole. U drugim kanadskim provincijama katoličke škole postoje samo na temelju tolerancije zakonodavca. Te škole olakšavaju katehezu djece na osnovnoj razini, jer ostvaruju kršćanski odgojni plan prikladan djetetovoj sredini.

U praksi, s razvojem i novim zahtjevima školskih sustava koji ovise o Ministarstvu prosvjete u svakoj provinciji, pedagogija, programi, satnica, vrednovanja, izbor nastavnika i cjelokupna katehetska praksa uvijek su podvrgnuti pritiscima prouzrokovanim činjenicom da se kateheza izjednačuje s drugim školskim predmetima. Doista, ako školska kateheza ima neprocijenjive prednosti, ima i stvarne poteškoće, koje zahtijevaju veliku pozornost odgovornih u Crkvi pozvanih da bdiju i, ako je potrebno, ispravljaju. (...)

Zaključni pregled i pitanja. Kateheza je između 1960. i 1980. doživjela snažan polet kako u katehezi djece i adolescenata tako i u katehetskim pokušajima i istaživanjima, u proizvodnji pomagala i u njihovoj primjeni. Omogućena je čvrsta suradnja među pastirima, roditeljima i vjeroučiteljima. Malo su se osjetili ideološki sukobi i prelamanja na području na kojem se općenito govoreći tradicionalni stavovi i sheme ne napuštaju. (...)

Danas, u trenutku kad se javljaju nova pitanja o Crkvi i katehezi, ti isti kršćani na svoj način zahtijevaju potrebno i prikladno istraživanje. Koja su, ukratko, pitanja s obzirom na katehezu u Kanadi? Evo nekih:

- Do koje je mjere moguće odrediti jedinstvenu katehetsku praksu za tako prostranu i složenu državu? Već barem deset godina biskupi nastoje definirati "okvirni program" za katehezu u cijeloj Kanadi, ali je do njega teško doći.

- Može li školska kateheza, unatoč pedagoškom ustroju, uistinu nadoknaditi nedostatke svjedočenja odraslih u obitelji, župi i školi (iako je ova posljednja po zakonu konfesionalna)? (...)

- Mogu li se usmjerenja u katehezi, na doktrinarnom, pedagoškom i antropološkom području, smatrati stalnim u svijetu koji se neprekidno mijenja, koji svakog trenutka zahtijeva da se premisli pastoral Crkve što se iznenada sudara sa svijetom koji se razvija?

Opisana situacija jasno pokazuje da uravnotežen govor o katehezi u Kanadi (...) mora voditi računa o velikim kulturnim i jezičnim razlikama koje dijele provinciju Quebec od ostalih devet provincija. Osim toga, odgoj vjere odraslih, obiteljski pastoral i brojni molitveni i apostolski pokreti predstavljaju žive snage koje daju naslutiti veliku životnost za katehezu u cijeloj zemlji."³⁰

4.2. Švicarska

"Posebnost švicarske situacije (konfederacija koju tvore 23 kantona, 6 biskupija, 4 nacionalna jezika, pučanstvo miješanih vjeroispovijesti) određuje pastoralnu i katehetsku stvarnost poglavito prema jezicima koji se upotrebljavaju u različitim pokrajinama. Katehetska komisija Biskupske konferencije (CCCE) poglavito je organ za usklađivanje, koji svoju mjerodavnost prenosi na pokrajine. Okruženost Švicarske trima velikim jezicima pridonijela je uvelike nastanku triju različitih komplementarnih lica njezine kateheze."³¹

4.2.1. Francuska Švicarska

"Iako je francuska Švicarska slična njemačkoj Švicarskoj po situaciji (razdoblje katekizma, naglasak na poučavanju, odsutnost smjernica i usklađivanja itd.), razvoj kateheze u njoj usmjeruje se tijekom šezdesetih godina uglavnom pod utjecajem francuskoga katehetskog pokreta.

(...) Samo dva od šest kantona (Fribourg i Valais) imaju katehezu u školskom prostoru, koju obavlja svećenik, nastavnik ili vjeroučitelj. Priručnici, programi i glavne odrednice isti su kao i oni koji u drugim kantonima vrijede za katehezu na razini župe. Postoji, osim toga, sat biblijske pouke koju drži nastavnik (dakle pod državnom nadzorom) u tri kantona; rabe se ekumenski materijali.

Ustrojstvo i organizacija pretežno su kantonalni: u svakom kantonu postoji katehetski centar koji, u suradnji sa stručnim vjeroučiteljima, usklađuje i animira sveukupnu katehezu. Pod vodstvom Francuske komisije za katehezu (CRC) kantoni se sporazumijevaju oko svega što se odnosi na cjelinu francuske pokrajine."³²

4.2.2. Talijanska Švicarska: biskupija Lugano (Ticino)

"Razvoj katehetskih ideja u biskupiji Lugano upoznao je prvo pozitivan utjecaj biblijsko-liturgijske reforme (pedesetih godina), zatim utjecaj II. vatikanskog sabora (šezdesetih godina) i napokon obnovu kateheze provedenu u talijanskoj Crkvi sedamdesetih godina. Počevši od osamdesetih godina, pod utjecajem biskupijskog sinoda (1976) i koristeći istodobnu reformu programa svih vrsta škola, biskupijski katehetski ured, prestrukturiran 1976, pobrinuo se za korjenitu obnovu svih školskih programa religiozne pouke. (...) Osim toga, uređeno je organiziranje biskupijskih i vikarijatskih tečajeva za odgoj vjeroučitelja na raznim razinama.

Religijska nastava predviđena je u svakoj vrsti i stupnju javne škole.

a) Na razini osnovne škole odgovoran je župnik, a naknada je uključena u njegov prihod. Tek rijetke općine imaju poseban budžet za religijsku nastavu na razini osnovne škole. Na razini niže i više srednje škole naknadu daje kantonalna uprava, dok je za određivanje programa i vjeroučitelja mjerodavan biskup ordinarij.

b) Svrhovitost religijske nastave treba shvatiti u okviru specifične svrhovitosti škole, i kao takvu razlikovati od kateheze koja je vlastita i osobita djelatnost Crkve za sustavni odgoj u poznavanju i u iskustvu

30 N. FOURNIER, *Kanada*, u: M. PRANJIC (ur.)... 290-293.

31 A. BINZ, *Švicarska*, u: M. PRANJIC (ur.)... 740.

32 A. BINZ, *Švicarska - Francuska Švicarska*, u: M. PRANJIC (ur.)... 741.

katoličke vjere. Religijska nastava je, naprotiv, kritički motiviran i dokumentiran pristup religijskoj činjenici i kršćanskom iskustvu, koji su duboko ukorijenjeni u povijesti i kulturi zemlje. Nekad su se religijska nastava i kateheza podudarale.

Organizacija kateheze u biskupiji ovako je uređena: Biskupijski katehetski ured promiče i usklađuje sve katehetske djelatnosti u biskupiji. Ima šest članova, jedan za svaki vikarijat biskupije, a predsjednik mu ravnatelj. Pojedini članovi sa svoje strane animiraju katehezu na svojem području i kolegijalno su odgovorni za djelatnost katehetskog ureda.”³³

4.2.3. Njemačka Švicarska

“Nakon 1945. nastavili su se za preadolescente rabiti razni biskupijski katekizmi; poslije 1956. često se upotrebljavao *Katolički katekizam za njemačke biskupije*, za djecu su se koristile razne vjerske knjižice, za mlade školske knjige povijesti Crkve itd. Nije bilo programa u strogom smislu, nego samo programa za podjelu gradiva u odnosu na razne knjige za nastavu religije. Glavna svrha bila je prenošenje znanja i uvođenje u crkveni život. Katoličku pouku obavljali su gotovo isključivo svećenici. Uz školsku religijsku nastavu postojalo je, za učenike i mlade koji su već napustili školu, kršćansko poučavanje (*Christenlehre*) nedjeljom. Nije bilo katehetskih komisija ni katehetskih centara ni mogućnosti obrazovanja. Najznačajnija obnova kateheze u njemačkoj Švicarskoj zbiva se u desetljeću od 1965. do 1975.

a) *Sudjelovanje laika*. Gotovo istodobno bili su načinjeni kurikulumi za odgoj i obrazovanje dobrovoljnih vjeroučitelja laika (od 1963. godine u prvi trenutak po privatnoj inicijativi) i stručnih vjeroučitelja (*Katolički institut u Luzernu*, 1964).

b) *Proširivanje svrhovitosti*. Napuštanje katekizama kao tekstova za školsku religijsku nastavu postalo je značajno zbog činjenice što su se nastojali izričito odrediti odnos vjere i životne stvarnosti, odgajati temeljni religiozni stavovi, npr. poštovanje i zahvalnost, ostvariti odnosi s Bogom Ocem, Isusom Kristom i Duhom Svetim te prije svega doživjeti iskustvo Crkve.

c) *Veći metodički izbor*. Uz izlaganje, osobna djelatnost djece dobiva mnogo više prostora. Sati religije svjesno se koncipiraju prema osjećajnom (stvoriti iskustvo i stvaralački ga razraditi) ili pak spoznajnom ključu (postupno izgraditi vjersko znanje). Za br. 2 i 3 usp. više od 50 izdanja *Grenchner Arbeitsgemeinschaft*.

d) *Ustrojstvo kateheze*. Prvi program za katehezu jest program bazelske biskupije (1970). Nacrt kurikuluma (1972) bio je napušten, a namjesto njega objavljen je *Katechetischer Rahmenplan* (okvirni program) njemačke Švicarske (1975-1977).

e) *Nepostojanje službenih didaktičkih sredstava*. Uz neka sredstva švicarske (privatne) proizvodnje, koristile su se mnoge njemačke i austrijske knjige. Za biblijsku nastavu potvrđena je, kao jedinstven tekst, švicarska *Schulbibel* (ostvarena u suradnji između evangelika i katolika); zamijenila je *Jugendbibel*, koja je bila objavljena 1962. kao službeni didaktički tekst.

f) *Institucionalno učvršćivanje*. Nakon 1965. stvaraju se po biskupijama u kratkim razmacima katehetske komisije. Od 1967. postoji Međubiskupijska katehetska komisija (njemačke Švicarske), koja od 1974. raspolaže trajnim tajništvom (ured). I u većem broju kantona stvorene su katehetske komisije i uredi, a osim njih i mnogi centri za audiovizualna sredstva.

g) *Intenzivniji odnos prema župi.* Religijska nastava uvijek je bila vezana uz župu. Usprkos tome biskupijski su sinodi (1972-1975) kao jedan od najvažnijih zahtjeva iznosili jačanje veze kateheze djece sa župom. (...)

h) *Suradnja između vjeroučitelja i obitelji.*

i) *Ekumenska suradnja (...).* Na institucionalnoj razini ekumenska suradnja do danas postoji samo u nekim kantonima, ograničena na poučavanje Biblije.(...)

U velikoj većini kantona njemačke Švicarske kateheza djece (religijska nastava) uključena je u školski raspored svih godina osnovne škole 1 ili 2 sata tjedno. Osim toga, u 18 od 21 kantona nastavnici su zaduženi (od države, ili Crkve, ili njih obje) za biblijsku pouku u prvih šest godina osnovne škole.

Katehetski Rahmenplan donosi kao opći cilj: dijete treba naučiti živjeti s Bogom (temeljni kršćanski stavovi i shvaćanje vjere). Budući da je po-manjkanje iskustva crkvenog života sve češće, priprava djece za prvu ispovijed, za euharistiju i za potvrdu sve se više izvodi izvan školske sredine. Mjerodavnost Crkve razlikuje se od kantona do kantona; dakle, ne može se računati na kerigmatsku svrhovitost pri poučavanju Biblije.

Institucije o kojima je bilo riječi u točki f izričito su odgovorne za katehezu djece. Vođenje katehetske djelatnosti, te na poseban način, trajni odgoj vjeroučitelja uglavnom su povjereni kantonalnim katehetskim uređima. Katehetska komisija za njemačku Švicarsku i biskupijske komisije imaju prvenstveno ulogu usklađivanja. Jedini značajan dokument za cijelo područje njemačkog jezika jest Rahmenplan za katehezu.

Osim učenika osnovnih škola, samo srednjoškolci studenti, a ne učenici u privredi, imaju redovitu katehetsku pouku. Razne crkvene omladinske grupe zalažu se za religijski odgoj upisanih. (...).³⁴

34 O FREI, *Švicarska - Njemačka Švicarska*, u: M. PRANJIĆ (ur.)... 742-743.